

Science & Society den 7 maj 2004

Forskarnas lekstuga eller folkets drömmar – om framtidens forskning och forskningens framtid. Det var temat för årets Science & Society-seminarium i anslutning till invigningen av den internationella Vetenskapsfestivalen i Göteborg. Bland de medverkande fanns Bertil Andersson, Lena Hjelm-Wallén, Sören Holmberg, Erna Möller och Pär Omling. Arrangörer var Vetenskap & Allmänhet och Vetenskapsrådet, i samarbete med Vetenskapsfestivalen.

Förtroendet för forskarvärlden är gott. Universiteten intar förstaplatsen bland de institutioner som allmänheten har störst förtroende för. För all del; det kanske beror mer på ett sjunkande förtroende för sjukvård och kungahus än på att forskarvärlden gjort stora framsteg, men ändå.

Allmänhetens förväntningar och förhoppningar på forskningen handlar om att finna lösningar på cancers gåta, att lösa energiproblemen och att utveckla energitekniker. Allt enligt undersökningar genomförda av föreningen Vetenskap & Allmänhet, VA.

Dessa båda ögonblicksbilder av vår syn på forskarvärlden, förmedlade av VAs generalsekreterare Camilla Modéer, ledde panelen in på frågan om vem som ska bestämma vad forskarna ska ägna sig åt.

Lena Hjelm-Wallén, ordförande i både VA och Stiftelsen för Strategisk Forskning, påminde om att det är skattebetalarna som står för en stor del av forskningsfinansieringen. Därför kan inte gapet mellan vad allmänheten vill att det ska forskas på och verkligheten vara alltför stort. En ökad dialog behövs – en viktig anledning till bildandet av Vetenskap & Allmänhet.

Nyttig nyfikenhetsforskning

Ofta förs diskussionen i termer av grundforskning och tillämpad forskning, där den tillämpade är ”nyttig” och grundforskningen mera sökande utan att man vet vad den kan leda till. Den uppdelningen är lite olycklig, menade flera av deltagarna. Grundforskningen är baserad på nyfikenhet och kvalitet; den kan vi inte vara utan. Men det finns också en ”planlös och irrande” forskning, menade Pär Omling, Vetenskapsrådets generaldirektör. Det är den som efterhand sällas bort genom de noggranna utvärderingar som görs av alla ansökningar om anslag.

Sverker Ljunghall, chef för clinical development vid AstraZeneca, höll med och tillade att den medicinska industriforskningen snarast håller högre kvalitet och är mer etisk än sjukhusens forskning:

– Till skillnad från dem har vi helt enkelt inte råd att göra fel.

Även Erna Möller, verkställande ledamot i Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, betonade forskningens kvalitet:

– Självklart ska vi ha nyttig nyfikenhetsforskning.

Men att låta forskarsamfundet självt bestämma vilken forskning som ska prioriteras, det är ett alltför långt steg, menade Lena Hjelm-Wallén. Det är lätt att förklara sin forskning för kollegor, men inte lika lätt gentemot allmänheten, sade hon och underströk åter behovet av samtal och dialog.

Forskare i koppel

Vare sig inkompetent styrning av okunniga eller full frihet för forskarna att själva bestämma är således särskilt lockande alternativ. Sören Holmberg, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet, talade om ”den långa löplinan” som ger frihet men med gränser.

Han efterlyste också nya former för dialogen mellan allmänhet och de som beslutar och ville gärna se försök med medborgarpaneler i Sverige. Sådana har prövats i flera andra länder med gott resultat. I korthet går det ut på att ett slumpmässigt urval invånare bildar en panel, som kan användas för mer omfattande undersökningar än vanliga enkäter. Sören Holmberg föreslog att en första svensk panel kunde handla om just inställningen till vetenskap.

Tillbaka till frågan om hur de begränsade resurserna bör fördelas. Pär Omling påpekade att ett litet land samtidigt måste hålla en bredd i forskningen, använda resurserna på bästa sätt och ha en beredskap för nya områden. Erna Möller varnade, å sin sida, för att ett ökat stöd till den ”industrinära” forskningen riskerar att urholka grunden. Det är viktigt att äga de immateriella rättigheterna till grundupptäckterna också, exempelvis inom det medicinska området.

Ytterligare ett orosmoment, menade Sverker Ljunghall, kan vara att med många mindre högskolor riskerar resurserna att spridas ut alltför mycket. Hela panelen var dock enig om att bra forskning kan finnas överallt. Sören Holmberg avrundade med att varna för de allt kortare tidsperspektiven inom forskningen och forskningsfinansieringen:

– Snart förväntas väl kvartalsrapporter inom forskarvärlden också.

Kreativa miljöer

Seminariets andra del handlade om kreativa miljöer och hur de skapas. Bertil Andersson, generaldirektör för European Science Foundation, gav en bakgrundsbild och slutade med att konstatera att när man besöker en bra miljö känns den igen:

– Det är som skönhet. Svårt att förklara, men alla vet det ändå.

Några gemensamma drag tycks dock de framgångsrika miljöerna ha. Ett omfattande flöde av information och stor attraktionskraft på både forskare och studenter är ett par återkommande faktorer.

Christina Ullenius, rektor för Karlstads universitet, och Jan Nygren, ordförande i Teknisk Framsyns syntespanel, diskuterade var satsningar på kreativa miljöer bör göras. De enades om att det gäller att finna de goda forskningsmiljöerna, oavsett var i landet de finns.

– De gamla lärosätena kan behöva utmanare också.

Jan Nygren betonade att det krävs fysiska mötesplatser och miljöer för forskarna och att finansieringen måste stimulera och uppmuntra till samverkan och fokusering. Det är viktigare ATT fokusera än VAD man fokuserar på.

Sverker Ljunghall berättade om miljön vid AstraZenecas anläggning i Mölndal, det tidigare Astra Hässle, där bland annat Losec utvecklades. Öppenhet, tillit och känslan av att alla drar åt samma håll är tre viktiga ingredienser. Dessutom uppmärksammas ledarskapet, även bland dem som inte är chefer.

– Det går att skapa en kultur kring detta.

Erna Möller instämde och påpekade att det gäller att satsa på personer, snarare än på områden. – Det är de enskilda personerna som skapar kreativa miljöer.

Christina Ullenius underströk att universitetsledningarna måste se dessa personer och ge dem förutsättningar att driva kreativiteten.

– Det är de vardagliga mötena som är viktigast.

Bygga mötesplatser

Stenbjörn Styring från Lunds universitet berättade om det nätverk inom biokemisk forskning som han leder och deltar i. Det är ett femtiotal personer som nu kommer att flytta samman i Uppsala.

– Uppsala universitet tog initiativet och byggde oss ett hus. Det ska bli spännande att se vart vi kan nå.

Möjligheten att träffas spontant innebär en stor fördel. Sverker Ljunghall berättade att Astra i Mölndal, med hjälp av arkitekten Gert Wingårdh, byggt in många sådana mötesplatser i huset.

Diskussionen avrundades med resonemang kring de internationella förhållandena. I Europa torde det bara vara Tyskland, England och Frankrike som har tillräckligt många egna forskare för att kunna hålla en konkurrenskraftig nivå på bred front. Övriga länder måste prioritera och våga fokusera på några områden där forskarna är som duktigast.

Bertil Andersson talade om vikten av att skapa ett europeiskt forskningsråd med tillräcklig kraft för att bland annat kunna konkurrera med de framtida supermakterna på forskningens område: Kina och Indien.

Jan Riise dokumenterade seminariet